

Huvud i Valeberg

Valeberg är en av byarna i västgötaskocken Larv. Ett hemman i byn heter *Huvudsgården*. Namnet behandlas av Ivar Lundahl (i SOSk 9 s. 17). Han anför de äldre skrivningarna *Hufwud* 1715 och *Hufvudsgården* 1874 och ger följande kommentar: »Gården synes urspr. ha hetat *Huvud*, möjligen avseende ett framskjutande terrängparti.»

Nära byboplatsen i Valeberg reser sig en markerad höjd vid stranden av Lidan (T 8C SO). Denna terrängformation har kanske i äldre tid kunnat omtalas med ordet *huvud*; se om detta som höjdbeteckning t.ex. Olsson (1956 s. 9), Lindberg (1960 s. 50 f.). I SOSk och i arkivmaterial finns emellertid uppgifter som tyder på att *Huvud* 1715 bör uppfattas på annat sätt.

Från Valeberg är det inte långt till Ullene. Ett gårdnamn i sistnämnda socken redovisas av Lundahl i SOSk 14 (s. 56) med uppslagsformen *Huvud i Putsen* och upplysningen »Kallas *Pussen*». Där anför en lång rad äldre belägg, bland dessa *Pwssenn* 1564, *Pussen* 1577, *Huffuedh i Pusenn* 1590, *Huffuid i Puszenn* 1601 och *Hufwud i Putzenn* 1685. *Putsen (Pussen)* är enligt Lundahl det ursprungliga namnet, innehållande fsv. *putz*, *pus* m. '(djup) brunn, brunn med smutsigt vatten, gyttjepuss'. Han tillägger: »Det redan 1590 betygade yngre namnet *Huvud i Pussen* innehåller väl ordet *huvud* i dess från fsv. kända användning som mansbinamn.»

I SOSk 13 (s. 51) möter vi *Huvudshemmet (Hufwudzhemmet* 1684) som gårdnamn i Daretorps socken, Västergötland. Om denna toponym framhåller Lundahl att dess förled näppeligen kan vara *huvud* i betydelsen 'utskjutande bergparti' med motiveringen att »något utskjutande parti, som kunde ha föranlett namnet, finns icke». Lundahls slutsats blir: »Troligen föreligger i stället gen. av samma ord i dess från fsv. kända användning som mansnamn.»

Det enda under mansnamnet *Hovudh* anförda belägget i SMP (h. 14 sp. 505) är *Jan Huffuidhson* 1491, avseende en faste i Vedens härad, Västergötland. Från Fröjeredss socken i Västergötland omtalas *Hufvudh i Kiesebo*dh (Kisebo) i jordeboken för Skaraborgs län 1660.¹ *Hovudh*, *Huvudh* eller någon motsvarande form har använts som tillnamn i fornsvenskan, forndanskan och fornvästnordiskan; se Hellquist (1912 s. 100), SMP (a.st.), DGP 2 (sp. 472 f.), Lind Bin. (sp. 170). Förleden i det skånska bynamnet *Huvudstorp* i Dagstorps socken är enligt Göran Hallberg (i SkO A 7 s. 37) troligen genitiv av tillnamnet *Hoveth* 'huvud'.

Edsvära socken gränsar till Larv och avståndet mellan Norra Vånga socken och Larv är ringa. I VH 1600:1 B finner vi i Edsvära *Gunne hufueson*² och i Vånga gäll och socken *Suen hufueson*³. Personnamnet *Huvud* har uppträtt också i samband med Valeberg i Larv. Älvsborgs lösen 1571 redovisar *Mans huuedsson i walberg*.⁴ Från Larv omtalas i VH 1599:17 inbyggaren *Huffued i walbergh*⁵ och i VH 1600:1 B sockenbon *Hufued i valb*.⁶

I betraktande av nu tillgängligt material håller jag för sannolikt att *Huvudsgården* i Valeberg återspeglar personnamnet *Huvud* och att belägget *Hufwud* 1715 åsyftar en

¹ Bild 265 i nätåtergivningen av denna källa (SDHK).

² Bild 390 i nätåtergivningen av denna källa (SDHK).

³ Bild 389 i nätåtergivningen av denna källa (SDHK).

⁴ Bild 211 i nätåtergivningen av denna källa (SDHK).

⁵ Bild 19 i nätåtergivningen av denna källa (SDHK).

⁶ Bild 398 i nätåtergivningen av denna källa (SDHK).

person knuten till hemmanet. Att formen *Hufwud* 1715 uppträder utan efterföljande patronymikon kan rimligtvis bero på att mansnamnet *Huvud* varit ett mera markerat och mindre frekvent namn än t.ex. *Anders*, *Erik*, *Johan* och *Olof* och därför varit tillräckligt identifierande utan *-son*-namn. Jfr skrivningarna *Huffued i walbergh* 1599, *Hufued i valb*: 1600, *Huffuedh i Pusenn* 1590, *Huffuid i Puszenn* 1601, *Hufwud i Putzenn* 1685 och även *Hufvudh i Kiesebodh* 1600. Det är tänkbart att en med Västergötlands personnamnsskick mindre förtrogen skrivare 1715 inte uppfattat en förlagas *Huvud* utan patronymikon som antroponym.

Källor och litteratur

- Hellquist, Elof, 1912: Fornsvenska tillnamn. I: *Xenia Lideniana*. Festskrift tillägnad professor Evald Lidén på hans femtioårsdag den 3 oktober 1912. Stockholm. S. 84–115.
- Lindberg, Carl, 1960: Stadsnamnet Hudiksvall. Ett senmedeltida namn på en forntida hamn Hudvik. I: OUÅ. S. 35–52.
- Olsson, Ingemar, 1956: Några strand- och fiskeplatsnamn från Östergarn. I: OUÅ. S. 3–16.
- VH = Västergötlands handlingar i KA.
- Älvsborgs lösen 1571 i KA. (SE/RA/5116/12.)

Svante Strandberg